

Biskup Pavol Hnilica SJ a československí tajní agenti

Beáta Katrebová Blehová

31. marca 2021 ✙ Cirkev ✙ Slovenské osobnosti

Dňa 30. marca 2021 sme si pripomenuli storočnicu narodenia biskupa Pavla Hnilicu, ktorý sa radí medzi najvýznamnejšie osobnosti cirkevných dejín druhej polovice 20. storočia. Tajne vysvätený biskup bol od ilegálneho úteku cez železnú oponu koncom roka 1951 až do pádu komunistického režimu v roku 1989 pod sústavným dohľadom komunistických tajných služieb. Československá Štátna bezpečnosť podrobne sledovala jeho pôsobenie v Ríme a vo Vatikáne, kde mal v prostredí rímskej kúrie ako aj slovenského katolíckeho exilu najmä v 60. a 70. rokoch významné postavenie; mal blízky vzťah k pápežom Pavlovi VI. a Jánovi Pavlovi II. a najmä v období 60. rokov ovplyvňoval aj základné kontúry vatikánskej východnej politiky.

Po koncilovom prejave 26. septembra 1965, v ktorom odsúdil ateizmus ako „najväčší blud súčasnosti“, sa stal *personou non grata* pre československý komunistický režim a až do jeho pádu nesmel navštíviť Slovensko a to ani v období tzv. Dubčekovej jari v júni 1968, keď sa chcel zúčastniť pohrebu jeho osobného priateľa, arcibiskupa Eduarda Nécseya. V období tzv. normalizácie pomáhal pri pašovaní na Slovensku zakázanej náboženskej literatúry, najmä cez Maďarsko a Poľsko, a počas celého obdobia komunistickej totality sa intenzívne zaujímal o osudy Slovákov. V marci 1984 ako turista v Chráme Usnutia Bohorodičky v moskovskom Kremli tajne odslúžil svätú omšu, počas ktorej v zmysle fatimských zjavení zasvätil Rusko Najsvätejšiemu Srdcu Panny Márie.

Ilegálny útek biskupa Pavla do zahraničia začiatkom decembra 1951 dal podnet pre komunistickú Štátnu bezpečnosť, aby na neho vyfabrikovala podozrenie z napojenia na západné spravodajské služby. Po jeho úteku bol na rodinu Hnilicovcov v Uňatíne nasadený tajný spolupracovník ŠtB, ktorý zadržiaval a kontroloval všetku poštu prichádzajúcu na adresu rodičov Jána a Kataríny Hnilicovej ako aj biskupových súrodencov. Z výsluchov jeho najbližších príbuzných vyplýva, že o úteku mali len málo informácií, netušili, kde sa ich syn a brat nachádzal a v období prvej polovice 50. rokov od neho nedostávali žiadne správy.

V máji 1959 bol na biskupa Hnilicu (a jeho najbližších príbuzných) založený agentúrno-pátrací zväzok Okresného oddielu Ministerstva vnútra v Krupine. Podľa argumentácie ŠtB dôvodom na založenie zväzku bola pravidelnejšia korešpondencia s biskupovými príbuznými v druhej polovici 50. rokov, keď sa biskup Hnilica trvalo usadil v Ríme. Telefonicky začal svojich príbuzných kontaktovať v prvej polovici 60. rokov. ŠtB všetky kontakty s rodinou podrobne monitorovala.

Ďalší pozorovací zväzok pod krycím menom TURISTA bol založený 30. decembra 1964 Okresným oddelením Ministerstva vnútra vo Zvolene. Mapoval početné zahraničné cesty biskupa, počas ktorých mal údajne oslovovať turistov z Československa na získavanie rôznych kontaktov a zasielanie pozdravov rodinám z prostredia slovenského exilu. Z dochovaných agentúrnych správ vyplýva, že na rodinu Hnilicovcov boli nasadení minimálne dvaja agenti. Úradník Pavol Fabián a katolícky kňaz Jozef Páleník. Páleník napríklad koncom augusta 1964 navštívil kláštor Kongregácie tešiteľov z Gethsemani vo Viedni, kde sa stretol so

známym slovenským pátrom pôsobiacim v exile, tešiteľom Xaverom Číkom. Páter Čík o spolupráci Páleníka s ŠtB zjavne nič netušil, predložil mu preto návrh, aby pre katolícky exil posielal správy o situácii Katolíckej cirkvi na Slovensku.

Na archívnej snímke z 13. mája 1990 Matka Tereza v Nitre počas jej 3-dňovej návštevy Slovenska. Zavítala do starobylej Nitry, kde sa k jej slávnostnému uvedeniu konala v kostole Piaristov svätá omša. Koclebrovali ju nitriansky biskup mons. Ján Chryzostom Korec a biskup mons. Pavol Hnilica. Na snímke zľava biskup Pavol Hnilica, Matka Tereza a biskup Ján

Chryzostom Korec medzi nitrianskymi veriacimi. Zdroj: TASR

Zo zväzkov ŠtB je zrejmé, že niekoľkí katolícki kňazi pracovali ako agenti ŠtB. Agent Páleníka navštívil začiatkom októbra 1964 na jeho fare v Sebechleboch taliansky kňaz a spolupracovník biskupa Hnilicu v Ríme, Giovanni Garbolino. Spolu s farárom Páleníkom navštívil rodinu Hnilicovcov v Uňatíne. Talianskeho hosta zaujímalo miesto tajných kňazských vysviacok, prezrel si tamojší kostol a zhováral sa s matkou biskupa, ktorej odovzdal listy od jej syna. Biskup Pavol sa zaujímal o väzneného brata, jezuitu Jozefa Hnilicu a ďalším dvom bratom navrhoval, aby vycestovali do zahraničia, kde by po vyštudovaní v seminári pôsobili ako misionári. Opatrenia, ktoré boli v tejto súvislosti v rámci agentúry prijaté, dokazujú, že agent Páleník donášaním splnil účel: bol ihneď nariadený zákaz vycestovania pre Hnilicových bratov, ktorí sa do Ríma dostali až v období tzv. Dubčekovej jari.

Za najdôležitejší zväzok zavedený na biskupa Hnilicu možno považovať pozorovací zväzok pod krycím menom METÓD. Bol založený Krajskou správou Ministerstva vnútra v Bratislave 1. februára 1964 a ukončený 24. mája 1973. Zväzok je zaujímavý aj tým, že sa nachádza vo fonde bývalého Študijného ústavu Federálneho ministerstva vnútra v Archíve bezpečnostných zložiek v Prahe. Do Študijného ústavu sa od začiatku 60. rokov presúvali tie fondy jednotlivých útvarov Ministerstva vnútra, ktoré sa považovali za obzvlášť dôležité, čo dosvedčuje mimoriadny význam osobnosti biskupa Hnilicu pre komunistický režim. Dôvodom pre zavedenie pozorovacieho zväzku METÓD bolo podľa rozhodnutia príslušného orgánu jednak významné postavenie biskupa Hnilicu v rímskej kúrii, jednak skutočnosť, že počas zasadaní II. vatikánskeho koncilu nadviazal kontakty so slovenskými biskupmi, ktorí smeli vycestovať na koncilové zasadania. Je to obsiahly zväzok, ktorý zachytáva činnosť biskupa Hnilicu v období rokov 1964 až 1973 očami približne pätnástich agentov, či dôverníkov, ktorí na základe priamych alebo sprostredkovaných kontaktov s biskupom podávali o ňom správy. Identita týchto tajných spolupracovníkov je na základe registračných kníh Štátnej bezpečnosti známa.

Na základe správ aktívneho funkcionára kolaborantského mierového hnutia, kanonika Štefana Záreczkého (vo zväzkoch figuruje pod krycím menom BUKOVÝ a VETERNÝ) a Elemíra Fila – tajomníka Biskupského úradu v Nitre, podobne aktívneho organizátora prorežimného mierového hnutia a agenta pod krycím menom HRADNÝ – je dobre zdokumentované najmä tretie a štvrté koncilové zasadanie. Oboch zasadaní sa biskup Hnilica po zverejnení jeho biskupskej hodnosti pápežom Pavlom VI. v máji 1964 zúčastnil už ako koncilový otec. V jednom z najpozoruhodnejších koncilových prejavov 26. septembra 1965 ostro odsúdil ateizmus ako „najvážnejší blud súčasnosti“. Reakcia československého režimu na tento ostrý prejav bola okamžitá a prejavila sa formou nenávisťnej kampane vo forme mnohých článkov z pera funkcionárov mierového hnutia. Hnilicov prejav bol aj jednou z príčin prerušenia rokovaní medzi československou vládou a Svätou stolicou.

Po koncilovom prejave bol biskup Hnilica ŠtB prehodnotený z „konštruktívneho“ na „pochybnú osobu z radov emigrácie“. Obidvaja slovenskí biskupi Ambróz Lazík a Eduard Nécsey boli donútení pod tlakom kolaborantských duchovných, ktorí ich na koncile sprevádzali a zároveň spolupracovali s ŠtB, podať na vatikánskom Štátnom sekretariáte protestnú verbálnu nótu proti prejavu. Ďalším dôsledkom zmeny v hodnotení biskupa Hnilicu ŠtB bola skutočnosť, že biskup-exulant sa poslednej koncilovej súkromnej audiencie pápeža Pavla VI. začiatkom decembra 1965 nesmel zúčastniť a to napriek skutočnosti, že bez jeho osobného pričinenia by sa audiencia vôbec nebola konala! Všeobecne možno konštatovať, že po odznení prejavu nastal definitívny zlom. Pavol Hnilica sa stal pre komunistický režim v Československu nežiaducim a toto vnímanie v zásade pretrvávalo až do roku 1989. Až do pádu režimu biskup Hnilica nedostal ani raz vstupné víza na návštevu svojich najbližších, nesmel sa zúčastniť ani pohrebu vlastnej matky v roku 1984 a na Slovensko sa vrátil až po dlhých 38 rokoch v decembri 1989.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/biskup-pavol-hnilica-sj-a-ceskoslovenski-tajni-agenti/>